

RASTEM^{41, 42}

rastem črni labodi neznanja, rastem iz zenikrvavijo, jim zrklo
razpada, slika ostaja: vse kar na telesju plesavih smrtnic
vse kar na telesju iz telesja⁴³

je hotnost nikogršnja hotnost iz ničā hoteti
je sedem, sedemkrat sedem prešteti

⁴¹ Dvanajsta, zaključna.

⁴² Nar. Arh. *Rastem*, vzklík življenju.

⁴³ Po Štefanu Mürskem: človek in človek kot bivajoče izza predstave o sebi
tvorita nasprotje, ki v naključni razrešitvi nujno povzroči smrt obojega.

Niko
Košir

Božična legenda

Z malce trudnim, morda celo naveličanim korakom je profesor Jurij Kostrevc stopil v predavalnico. Tudi to jutro je najprej, kot ponavadi, pogledal proti velikemu oknu, da bi videl, ali je tudi tokrat zaprto. Kakopak da je bilo, čeprav je nešteto krat, ali upravičeno ali ne, o tem se ni nikoli spraševal, ponavljal učečim se nadobudnežem, da vztrajanje v zatohlem

in slabo prezračenem prostoru ni le zadeva osebnega počutka ali higiene, mraza ali toplote, temveč tako rekoč nekaj, kar je treba spraviti v zvezo z etiko. Komur tako kužno ozračje godi, mu smrad in zatohlost godita tudi sicer v življenju, na žalost celo v zadevah, ki so mnogo pomembnejše kot to, ali je v sobi, kjer prebivamo ali se dlje mudimo, malo več ali manj kisika. Vse te njegove »pridige« pa so bile bob ob steno, da se je zavoljo njih zazdel kdaj pa kdaj sam sebi smešen in je naposled sklenil, da se zavoljo zaprtega okna ne bo več razburjal; če se jim zdi tako prav, naj ga kar zazidajo, da bo mir za vse večne čase! In tako je tudi danes proti oknu samo malo čudno pogledal, pogoltnil slino in pustil vse z mirom.

Ko je nato s kotičkom levega očesa ošvrknil predavalnico, je videl v njej le pet ljudi: dve študentki, ki nista zamudili prav nobene, res nobene ure, in tri neznance, študente ali ne, o tem ni nikoli razmišljal, ki so leto za letom kajpak zmeraj drugi, samo to jutro nenadoma postali od sile vedoželjni. Šlo je za božično jutro. In kakor jih ni videl nikoli

poprej, jih tudi poslej ne bo, to je vedel kot pribito. In leto za letom si je mislil: Morda jih letos vendarle ne bo, a se je v teh predvidevanjih kar naprej motil.

Kar oddahnil se je, ko je videl, da je tudi tokrat nekdo, kdo naj bi to bil, se mu ni zdelo vredno ugibati, poslal tri mlade ljudi, da bi, tako se mu je zdelo, ugotovili, ali bo ta dan predaval. Bog vedi, zakaj so tisti, ki so jih poslali, pričakovali, da ne bo. Mar niso vedeli ali niso hoteli vedeti, da je zadnjikrat prestopil cerkveni prag pred dvajsetimi in še več leti, bilo je sredi vojne, in še takrat na odločno povelje brigadnega komisarja, ki je njega in še nekaj njegovih soborcev, ki so znali peti, napodil prepevat na kor k polnočnici.

Če zdaj ne bi predaval, bi predvsem zato ne, da bi jim dokazal, kako se teh čudnih ptičev prav nič ne boji. In večkrat ga je obšla hudobna misel, če ji smemo tako reči, da bi to vendarle naredil, a nazadnje se je vsega skupaj kar nekako privadil, da se mu o vsem ni zdelo vredno niti razmišljati, še manj pa se razburjati. Kaže, da tako pač mora biti, se je tolažil s Filipom Višnjićem, »jere je tako od Boga postavljeno,« čeprav se ne ve čisto natančno, od katerega.

Ob spominu na medvojni doživljaj v skromni vaški cerkvi se je komaj opazno nasmehnil, nato pa se s pomilovanjem ozrl na manj sveto trojico, ki je v zadnji vrsti stolov sedela drug ob drugem, kakor da se šele tesno skupaj počutijo dovolj varni. »Čemu ta potrata — *Ut quid perditio haec!*« — mu je šinilo skozi možgane. »Ali ne bi za kontrolo zadoščal en sam?« Narahlo je zamahnil z roko, stopil za kateder, položil predse liste predavanja za tisti dan, vzel iz notranjega žepa naočnike, jih malo dlje kot ponavadi brisal s čistim robcem, si jih nataknil, še enkrat pogledal po tako rekoč prazni predavalnici, se mimogrede ozrl v študentki, »vrag ju dal, ne enega predavanja ne zamudita in zmeraj vneto pišeta vse, kar pove, a danes bi vendarle lahko ostali doma, kot so ostali vsi pametni študentje, nekateri nemara niti ne zaradi praznika, temveč da bi pokazali odpor zoper nepotrebno izzivanje ljudi, ki so prepričani, da svoj jaz, nadjaz ali podjaz, najverjetneje to zadnje, uveljavijo le, kadar izsilijo kaj povsem nepotrebne in nesmiselnega.« Toda navsezadnje se tako vsaj ve, kdo hoče biti gospodar in kdo naj bo hlapec!

No, treba je pač začeti s predavanjem, ne zavoljo onih treh, temveč zaradi radoznalih študentk v prvi vrsti, ki z beležnico pred sabo na klopi in s kemičnim svinčnikom v roki čakata, da bo začel razkladati svojo modrost.

»Pa naj bo v božjem imenu!« si je potihem rekel in začel. Najprej na kratko o tem, kaj je obravnaval v zadnjem predavanju, ko je življenje pesnika Petrarke pripeljal do dni, ko je v Avignon dopotoval znameniti sienski slikar Simone Martini. Tja so ga poklicali, da bi sodeloval pri poslikavi papeškega dvora, ki so ga prav tedaj gradili. Pesnik se je s slikarjem seznanil in ga naprosil, da je zanj narisal Laurin portret; verjetno je šlo za nekakšno miniaturo.

Študentki pred njim vneto zapisujeta vse, kar govori, oni trije v zadnji vrsti pa s precej praznimi očmi buljijo vanj; tisto, kar govori, jih očitno nič ne zanima. »Saj imajo prav, ali zaradi lepšega bi se vsaj lahko delali, kot da jih. Bilo bi manj očitno, po kaj so prišli.«

Sicer pa vedno ni bilo tako, pomisli medtem, ko naredi kratek premor in briše tablo, vso popisano še od prejšnjega predavanja enega od njegovih kolegov. Šele leta triinpetdesetega ali morda celo štiriinpetdesetega je bilo prvič zapovedano, da je božič navaden delaven dan. Tedaj je učil še na srednji šoli in z neprikritim veseljem ugotavljal, da se vsaj tretjina učencev razreda, katerega razrednik je bil, ni dala motiti od te novotarije, temveč so mirno ostali doma. Naslednji dan so vsi prinašali opravičila, ki jih je brez vsakršne pripombe, kar sicer ni bila njegova navada, vpisoval v Dnevnik. Najbolj v škripcih je bil ob opravičilu dijaka, ki je napisal, da je zamudil avtobus, saj je dobro vedel, da iz njegovega kraja v hribih, do katerega še dandanašnji pelje le malo boljši kolovoz, ne vozi in nikoli ne bo vozil noben avtobus. Ampak navsezadnje, kdo pa more od njega terjati, da pozna vozne razmere slovenskih cest in kolovozov. In ne da bi bil s čimer koli pokazal, da opravičilu ne verjame, je zapisal v Dnevnik, kar je bil navedel predrzni šolar.

Danes se študentom na srečo ni treba opravičevati, če jih ni na predavanja. In tako sta, hvala bogu, pred njim le dve študentki, od dvajsetih ali tridesetih, ki jih vsaj občasno videva, a zanju ni pomoči, in oni trije, kjer se pa še manj da pomagati. Potrpeti je treba, saj je tako ali tako samo enkrat na leto.

Simone Martini in Laura jih torej ne zanimata. Pa poskusimo z alpinizmom, si misli, predene list in začne brati, kako se je pesnik v bratovi družbi aprila 1336 povzpел na okoli tisoč devetsto metrov visoko goro Ventoux, ki jo je lahko gledal iz svojega zatišja v Vaucluse.

»Štiriindvajsetega aprila,« tako je govoril, »je z bratom Gherardom (ki da je kasneje stopil v samostan, je pripomnil morda čisto po nepotrebnem) odjahal iz Avignona v Malaucène, vasico na severnem pobočju gore. Tu sta naslednji dan počivala, šestindvajsetega aprila ob zori pa sta se začenjala vzpenjati na goro. Spotoma sta srečala pastirja, ki ju je za božjo voljo rotil, naj ne nadaljujeta poti, ker se bo slabo končala, a pesnik si ni dal vzeti poguma. Šla sta dalje in naposled srečno prispela na vrh in si tam odpočila.

Dekleti pred njim neusmiljeno pišeta, oni trije pa zdaj bolj zbrano, a še vedno nekam zgubljeno poslušajo.

»In ko sta se ozrla naokrog, je pesnik obstal kot začaran spričo lepote, ki se je razgrnila pred njegovimi očmi. Oblaki pod njima so zakrivali doline. V daljavi, proti italijanski strani, sta videla s snegom pokrite Alpe, na severu gore, ki obdajajo Lyon, na jugu Marseille in morje, proti zahodu, v razdalji približno sto kilometrov, pa zaliv Aiguesmortes ...«

Bežno se spomni obiska v tem provansalskem mestu, nekakšni okameneli Trnjulčici, ki že stoletja zaman čaka na svojega viteza, mestecu, slikoviti priči tistih davnih dni, ko je kralj Ludvik Sveti v njem zbiral ladjeve za pohod na križarsko vojsko. Zdaj bi si moral hočeš nočeš izbrati drug kraj, kajti tod že dolgo ni nobenega pristanišča. Mestece ni več ob morju, temveč nekaj kilometrov od njega. Ko bi bil kak drug dan in v predavalnici poslušalstvo, ki ga je bil navajen, bi bil zdaj prav gotovo malo pokramljal, če zavoljo drugega ne, za oddih, o tem, skoraj sanjskem kraju, pa o Ludvikovih križarjih, katerih pohod je z njihovimi voditelji vred tako klavrno propadel, pa o tem, kako je tedaj, ko je bil sam tam, ves dan lilo kot iz škafa, in morda še o čem . . .

Nemara kdaj drugič, sklene in nadaljuje uradno in resno: »Medtem se je dan nagibal v večer in se brata nista več smela dolgo muditi, če sta hotela še pred mrakom priti do obljudenega kraja. Preden pa sta se odpravila na pot, je pesnik, ki je imel tudi tedaj, kot zmeraj, pri sebi Avguštinove *Izpovedi*, drobn knjižico na slepo odprl in oko se mu je, kot pravi, ustavilo pri odstavku: *Et eunt homines admirari alta montium et ingentes fluctus maris* . . .

Študentki sta prenehali pisati, položili kemični svinčnik na zvezek in se vprašujoče zazrli v predavatelja. Tisti trije tam zadaj so začeli nekaj šepetati. »Saj vam bom prevedel,« je potolažil prvi dve in zadnje tri, prebral odstavek do konca . . . »*et relinquunt se ipsos*,« nato pa ga, kot je obljubil in kot je počel zmeraj, kadar je kaj citiral v tujem jeziku, še prevedel: »Ljudje hodijo občudovat visoke gore in širna prostranstva morja in brezbrežne oceane in krožna pota zvezd, nase pa pozabljajo (ali: zase pa se ne pobrigajo)«.

Pogledal je po predavalnici in skušal zaznati, ali so te zadnje besede komu kaj povedale ali kaj zalegle, pa se mu je zazdelo, da ni bilo posebnega odmeva. »Nič ne dé,« si misli in nanagloma zaključi poglavje: »Zatem sta se brata začela molče spuščati z gore in prišla v gostišče v Malaucène pozno zvečer, ob mesečini.«

Že, že, saj je vse lepo in prav, pomisli, in nenadoma se mu zasmilijo oni trije v zadnji vrsti, čeprav se mu je zazdelo, da je vsaj pripoved o vzponu na goro zbudila pri njih nekaj zanimanja. Toda navsezadnje, kaj jim vse to mar. Saj niso prišli zaradi tega. Pa še to: kaj naj povedo njim, ki so jih poslali. Da je predavanje bilo, da je bilo vse več ali manj v redu in da v njem ni bilo nič posebno spotikljivega.

»Samo pohvale ne!« zahiti zdaj že malce jezen sam nase, pograbi gobo in začne brisati s table, kar je bil medtem napisal: M. Ventoux, Vaucluse, Malaucène, Aurelius Augustinus . . . , nato pa kot nekako sam zase, še vedno obrnjen proti tabli, začne mrmrati:

»O, koliko je vól pri nas
in tudi oslov zdanji čas . . .«

Potlej se obrne k poslušalstvu, ki se mu zdi malce zbegano, in s kar najbolj mogoče prijaznim glasom vpraša: »Saj poznate to pesem, kajne?« dobro vedoč, da je ne. Enemu od (nesvete) trojice poblisne v oči. »Zdaj bo vendar nekaj zanimivejšega,« namreč misli, se zdi profesorju, ki začne recitirati začetek pesmi, katere zgornji verzi so le del refrena:

*»Pozimski čas v veliki rev
naš Jezus je na svet prišel
in vol in osel ga je grel
sè svojo sapo v nizkem hlevi.
O, koliko je vól pri nas
in tudi oslov zdanji čas,
ki dobro vem, da ne bi bili
tako kot onadva, storili.«*

»No, zdaj se vam je najbrž posvetilo? Da ne? No, to je stara burgundska božična pesem, ki jo pred svojo nesrečno smrtjo poje abbé Coignard in družčina, iz Kuhinje pri Kraljici gosji nožici Anatola Francea. Lepa, kajne?«

Študentki prikimata. Zdaj nič ne pišeta, zato pa eden od onih treh vzame iz levega zunanega žepa pri suknjiču nekakšen listek ali beležnico in si nekaj zapiše.

»Le kaj neki čečka?« pomisli profesor, še enkrat ponovi prvi del refrena: »O, koliko je vól pri nas...«, nazadnje pa doda: »To lepo pesem si le zapomnite.«

Nenadoma pa mu spomin zabega čisto drugam, na pesem, ki je s povedano v popolnem nasprotju, saj gre za bojovito junaško pesem, ki opeva boje Srbov v prvi srbski vstaji, umetnino slepega gusarja Filipa Višnjića: *Buna protiv dahija*. Najprej se spomni odlomka, ki govori o tem, kako sedem beograjskih dahij zajame vode iz Donave in jo v bakreni posodi odnese na Nebojševo kulo, nato pa v zvezdah, zajetih v vodi gleda svojo nič kaj rožnato prihodnost, a sklone, da tega ta dan ne bo pravil. Misel mu že preskoči na modre, preudarne besede, ki jih pesnik položi na usta na Kosovem polju umirajočemu sultanu Muratu:

*»Da vam carstvo dugovječno bude:
Vi nemojte raji gorki biti...
Ne iznoste na raju bijeda:
Ne dirajte u njihove crkve,
Ni u zakon, niti u poštenje...«*

»Bog si ga vedi, ali razumejo, predvsem tisti tam zadaj, zakaj navajam to pesem? Najbrž ne. Nič zato. Morebiti se bo komu posvetilo kasneje ali pa bo razbral smisel tisti, ki mu bodo poročali o vsem tem, če so si sposobni vsaj približno kaj zapomniti?« Predavatelju zdaj že

vse skupaj ni nič mar, le to sklene, da predavanja ne bo nadaljeval, četudi je minilo komaj polovico za to določenega časa. Kar je le mogel ljubezljivo, skoraj zaupno se obrne k poslušalstvu in reče: »Veste kaj. Najbolje bo, če za danes nehamo. Zdaj bi namreč moral začeti govoriti o pomembnem obdobju Petrarkovega življenja, o njegovi poti, ki ga je vodila skozi mnoge zahodnoevropske dežele, in o tem, kaj je tam videl, doživel in dognal, za to pa vas je vendarle nekam premalo: za one, ki jih danes ni, a drugače so, vsega tega ne mislim ponavljati. Saj ste za to?« je vprašal kar tjavdan, ne da bi ga bilo količkaj zanimalo, za kaj so ali za kaj ne. Tudi ko bi bili vsi, to se pravi vseh petero navzočih, pa še kdo povrh za to, naj nadaljuje predavanje, bi tega ne bil naredil.

Dekleti prikimata, kot bi bili prikimali vsemu, ali skoraj vsemu, kar bi bil rekel. Onim zadnjim je, tako se mu zazdi, kar malo odleglo, da so jo tako poceni oziroma v tako kratkem času odnesli. Spet so se mu zasmilili. Res, služba je služba, in če je vse na svetu smotrno, kot menijo nekateri filozofi, je smotrno in potrebno tudi to, samo malo manj neumnosti bi vendarle lahko počeli. A nenadoma mu tudi to ni nič mar, pač pa se mu misel, res pravi dan, dan angelskega oznanila o miru vsem ljudem, ki dobro mislijo v srcu, spet vrne k Višnjiću, in sicer k tistim verzom, ki v njih eden od dahijev, Fočić Mehmed aga, govori o srbskem junaku Iliji Birčaninu:

*»Kad Turčina u knežini nade,
Topuzom mu rebra isprebija.
A kad Turčin stane umirati,
A on viče na svoje hajduke:
More, sluge, tama pašče bac'te,
Gdje mu gavran kosti nači neće ...«*

Junaški časi, ni kaj reči, in junaški ljudje! Kdaj pa kdaj bi jih bilo dobro posnemati, mu preblisne možgane, a že začne urejati liste s predavanjem pred sabo, sname naočnike, jih dene v tulec in nato oboje skupaj v levi notranji žep pri suknjiču, se poslednjič ozre po predavalnici, komaj opazno skloni glavo, nato pa z nenavadno odločnim korakom odide in zapre vrata za sabo.

Na širokem hodniku, koder ni bilo nikogar, se zaloti, kako brez kakršne koli posebne zveze mrmra sam zase: »O, koliko je vól pri nas, nek je harač kao što Murat kaže, in mir ljudem na zemlji, ki dobro mislijo v srcu ...«, kar tako, vse hkrati, kot da so verzi del ene in iste pesmi. In nepričakovano ga, sam ne ve zakaj, obide dobra volja, pa, ne meneč se za akademsko resnobo, ki bi se na tem mestu vsekakor podala, začne potihoma brundati cel refren abbéja Coignarda.

Šele čez čas se zave, da ga poje na napev pesmi: »Če rdeče rože sneg zapade ...« Ko se tega zave, mu glas v grlu zastane. Še enkrat previdno pogleda po hodniku, ki je na srečo še vedno prazen, nato pa stopi

v svoj kabinet. Tu se mu dobra volja kot na mig čarobne palice hipoma sprevrže v jezo. Precěj glasno sikne skozi zobe: »Preklete podlasice!« nato pa se nemočno malodane sesede na stol ob pisalni mizi in s praznim pogledom in nekakšnim studom ošine na njej naloženo šolsko učenost in modrost.

Pesmi

Vladislav
Stres

LJUBIMCA Plavala sva, ti kraj mene
dihnili s srcem morja,
se znašla v prostoru, svojem svetu.
In dobil sem tvoj zven v srce . . .
Je za trenutek, je bila soba iz ogledal očiščenja
in dva, ki se zdrzneta, kot da ni njuno.
In potem oči gledajo gladino, ki jo odmikajo roke:
O ti morje, srečen sem, morje, mati.
In potem, potem vesta da nista — dva,
da bosta vselej eno.

SLOVO *Morje . . .
Tako mirna gladina
da bi poljub dal val
Tako tiho*